

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Грібова Михайла Леонідовича на дисертацію Байдика Олександра Анатолійовича тему «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Зовнішня агресія проти України має різноманітні напрями та форми, які системно сполучаючись між собою, здійснюють руйнівний вплив на національну безпеку держави. Одним з проявів гібридної війни є спроби масового залучення наших співвітчизників до розвідувально-підривної діяльності проти України. Найбільш широкого розповсюдження набуло вербування громадян України за допомогою месенджера «Telegram», де за матеріальну винагороду пропонується фіксувати та надсилати іноземним кураторам дані про місце розташування військових об'єктів, переміщення воєнної техніки, збирати дані про результати ракетних атак, наносити антиукраїнські написи у громадських місцях, вчиняти підпали транспортних засобів та приміщень ЗСУ, СБУ, Національної поліції, руйнувати інфраструктуру Укрзалізниці та мереж сотового зв'язку, а також надавати іншу допомогу агресору. Чи не щодня працівники СБУ та поліції різних регіонів України затримують осіб, які погодилися на таку співпрацю, слідчими суддями обираються відповідні запобіжні заходи, а до судів направляються обвинувальні акти відносно таких осіб за ч. 2 ст. 111 КК України.

Законні права таких осіб та застосування до них належної правової процедури (як і гуманного ставлення) часто ігноруються, що цілком природно пояснюється суспільним обуренням неспровокованою агресією проти України, воєнними злочинами відносно цивільних, великим навантаженням на слідчих, прокурорів та оперативні підрозділи. У результаті порушується принцип на якому неодноразово наголошувалося у рішеннях ЄСПЛ, а саме те, що *суспільний інтерес та боротьба зі злочинністю не можуть виправдовувати порушення фундаментальних прав людини. Держава зобов'язана створити такі процесуальні гарантії, які б унеможливили засудження невинної людини, навіть якщо це означає, що деякі винні особи уникнуть покарання через недоліки слідства чи відсутність беззаперечних доказів.*

Таким чином підозрювані, обвинувачені та засуджені за ч. 2 ст. 111 КК України потребують особливо уважного ставлення та кропіткої роботи захисника, тим більше, що значну їх частку складають неповнолітні, наркозалежні, безробітні та інші соціально незахищені громадяни. Проте адвокати неохоче укладають договори про надання правничої допомоги таким особам через їх неплатоспроможність, а також через побоювання ототожнення адвоката з клієнтом у суспільному баченні.

На ефективність діяльності адвоката системи безоплатної правничої допомоги, залученого слідчим, прокурором, судом для захисту особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні державної зради, здійснює вплив система оплати його праці, яка заохочує захисника до участі у максимальній

кількості слідчих дій та судових засідань, судовому дослідженні усіх доказів, оскарженні рішень представників сторони обвинувачення та суду. Інколи такої лінії дотримуються і захисники залучені за договором (аби клієнт бачив значний обсяг та оригінальну форму їх роботи). Проте у кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України така лінія захисту зрідка буває продуктивною. Вона часто призводить до того, що в тих випадках коли можна було б домогтися призначення покарання нижче нижньої межі санкції цієї статті 111 КК України та навіть звільнення від його відбування, суд призначає покарання 13-15 років позбавлення волі, а у тих випадках, коли можна було б уникнути довічного ув'язнення колегія суддів обирає саме цей вид покарання.

Тож сьогодні у забезпеченні та реалізації права на захист осіб, які підозрюються та обвинувачуються у державній зраді існують системні проблеми, які потребують якнайшвидшого вирішення, що і зумовлює актуальність обраної дисертантом теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Ознайомлення з дисертацією дає підстави стверджувати, що наукова праця містить необхідні для такого дослідження компоненти – критичний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, увагу до зарубіжного досвіду, належну апробацію результатів наукового дослідження.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо фундаментальним, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях теорії права, кримінального процесу та криміналістики, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції Байдик О. А. підтверджує фактами, критичним аналізом чинного кримінального процесуального законодавства, слідчої та судової практики, а також вже висловленими в юридичній літературі позиціями учених з відповідного приводу.

Аналізуючи основні положення і висновки дисертації, можна стверджувати, що дисертант володіє методологією наукового аналізу складних наукових проблем теорії і практики юридичної науки.

Відповідно до мети та завдань дослідження у роботі використано сукупність методів, серед яких загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Застосована методологія забезпечує достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність положень наукової праці обумовлюється підтримкою опитаних адвокатів, суддів, прокурорів, слідчих та науково-педагогічних працівників, а також матеріалами кримінальних проваджень щодо державної зради, переконливістю аргументацією та результатами апробації.

Таким чином сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості й достовірності, що забезпечується досить вдалою й продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом законодавчої, емпіричної та джерельної бази.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень процесуального статусу, функцій та діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, виконаним з огляду на умови воєнного стану, практику застосування спеціального кримінального провадження (*in absentia*), використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, державної таємниці, цифрових доказів і сучасних криміналістичних підходів до реалізації функції захисту. За результатами здійсненого дослідження:

уперше:

- обґрунтовано концепцію посиленого гарантійно-компенсаторного характеру процесуального статусу захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, відповідно до якої захисник в умовах воєнного стану, спеціального кримінального провадження (*in absentia*), застосування негласних слідчих (розшукових) дій та режиму державної таємниці виконує функції не лише захисту від кримінального обвинувачення, а й забезпечення процесуального балансу між інтересами національної безпеки та правами людини;

- сформульовано авторський підхід до визначення криміналістичних засад реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України як системи криміналістичних знань, тактичних прийомів, засобів і рекомендацій, спрямованих на формування захисних версій, перевірку доказів сторони обвинувачення, використання спеціальних знань, роботу із цифровими доказами та результатами негласних слідчих (розшукових) дій;

- запропоновано кримінально-процесуальну класифікацію основних проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, до яких віднесено проблеми доступу до матеріалів кримінального провадження, реалізації права на захист у провадженні *in absentia*, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, доступу до відомостей, що становлять державну таємницю, а також забезпечення незалежності адвокатської діяльності в умовах воєнного стану;

- визначено систему криміналістичних особливостей реалізації захисником функції доказування в кримінальних провадженнях про державну зраду, зокрема щодо формування та перевірки захисних версій, аналізу цифрових доказів, використання спеціальних знань, оцінки допустимості результатів негласних слідчих (розшукових) дій та документів, що містять державну таємницю;

- обґрунтовано необхідність нормативного закріплення спеціального механізму тимчасового доступу захисника до матеріалів, що містять державну таємницю, у межах конкретного кримінального провадження без проходження повної процедури оформлення постійного допуску до державної таємниці;

удосконалено:

- наукові підходи до визначення змісту процесуального статусу захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду шляхом виокремлення його загальних, спеціальних і компенсаторних елементів;

- положення щодо реалізації права на захист під час повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях про державну зраду з огляду на концепцію

фактичної підозри й необхідність забезпечення раннього доступу особи до правничої допомоги;

- теоретичні положення щодо забезпечення права на захист під час проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій шляхом розширення процесуальних гарантій перевірки допустимості доказів стороною захисту;

- наукові підходи до забезпечення права на захист у спеціальному кримінальному провадженні (*in absentia*) шляхом посилення ролі захисника як основного процесуального гаранта прав відсутнього підозрюваного або обвинуваченого;

дістали подальшого розвитку:

- наукові положення щодо співвідношення понять «захист у кримінальному провадженні» та «функція захисту»;

- теоретичні підходи до визначення місця захисника в системі суб'єктів кримінального процесуального доказування;

- положення щодо забезпечення принципів змагальності та рівності сторін у кримінальних провадженнях про державну зраду;

- наукові підходи до оцінки допустимості доказів, отриманих унаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання цифрових доказів і матеріалів з обмеженим доступом;

- положення щодо процесуальних гарантій діяльності захисника на стадіях підготовчого судового провадження, судового розгляду та перегляду судових рішень у кримінальних провадженнях про державну зраду;

- пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки держави.

Крім тих положень, які автор сам відніс до наукової новизни, слід особливо відмітити і його новаторські підходи до інших проблем. Зокрема це обґрунтовані дисертантом положення, згідно яких:

- у провадженнях за ст. 111 КК України необхідно розрізняти три рівні перевірки НСРД захисником. Перший рівень – правовий: чи були законні підстави для проведення НСРД, чи належний суб'єкт ініціював клопотання, чи наявна ухвала слідчого судді, чи дотримано строки й межі дозволу. Другий рівень – технічний: чи належно здійснено фіксацію, чи збережено носії, чи немає ознак монтажу, редагування, неповноти або втручання. Третій рівень – змістовий: чи справді отримана інформація доводить ознаки державної зради, чи не вилучена вона з контексту, чи не допускає альтернативного пояснення, чи підтверджує саме умисел на шкоду Україні;

- важливим є питання вибіркового використання результатів НСРД. Сторона обвинувачення може долучати до матеріалів провадження лише ті фрагменти, які підтверджують її версію, залишаючи поза увагою дані, що спростовують умисел, пояснюють контекст або свідчать про іншу правову оцінку поведінки. Саме тому захисник має наполягати на відкритті не лише протоколів, а й первинних носіїв, повних записів, додатків, технічних матеріалів і тих відомостей, які можуть мати значення для оцінки всієї доказової ситуації

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені за результатами дослідження теоретичні положення, висновки та рекомендації впроваджені в практичну діяльність і використовуються в:

– *нормотворчій діяльності* – під час підготовки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про державну таємницю», а також інших нормативно-правових актів, що регулюють забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки держави, зокрема в частині вдосконалення процесуальних гарантій діяльності захисника, порядку доступу адвоката до матеріалів, що містять державну таємницю, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, забезпечення права на захист у спеціальному кримінальному провадженні (*in absentia*), розширення можливостей сторони захисту щодо збирання та перевірки доказів, а також нормативного забезпечення балансу між інтересами національної безпеки держави й гарантіями права людини на справедливий суд й ефективний захист, що підтверджує лист Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 1 жовтня 2025 року;

– *освітній та науковій діяльності* Національної академії внутрішніх справ – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Судові та правоохоронні органи України», «Криміналістика», підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, а також під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, аналітичних матеріалів, розроблення пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 24 листопада 2025 року № 520-ОП та № 521-НД);

– *практичній діяльності* органів адвокатського самоврядування – з удосконалення організаційних, методичних і професійних підходів до забезпечення гарантій адвокатської діяльності в кримінальних провадженнях про державну зраду, підготовки інформаційно-методичних матеріалів і методичних рекомендацій, удосконалення професійних стандартів адвокатської діяльності, формування навчальних програм та проведення заходів з підвищення кваліфікації адвокатів з питань реалізації права на захист в умовах воєнного стану, державної таємниці, застосування негласних слідчих (розшукових) дій та спеціального кримінального провадження *in absentia*, а також узагальнення практичних проблем забезпечення реальної, а не формальної участі захисника в кримінальних провадженнях зазначеної категорії (акт Ради адвокатів Київської області від 30 грудня 2025 року № 1386/0/2-25; акт Національної асоціації адвокатів України від 20 листопада 2025 року).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження повно висвітлено в одинадцяти наукових працях, з них вісім статей опубліковано у фахових виданнях з юридичних наук, що належать до переліку, затвердженого Міністерства освіти і науки України, а також три тези доповідей для участі в міжнародній науково-практичній конференції, семінарі та

круглому столі.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація Байдика О. А. на тему «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» містить результати власних досліджень автора. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. В цілому, структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем визнання забезпечення та реалізації права на захист у кримінальних провадженнях щодо державної зради. Усі розділи і підрозділи органічно пов'язані між собою та утворюють єдину систему, яка дозволяє повним обсягом охопити предмет дисертації та викласти найважливіші результати дослідження.

Водночас у змісті дисертації вбачаються нестандартні, доволі оригінальні, підходи автора: у структурі роботи наявні підрозділи, присвячені питанням, які вперше піднімаються у вітчизняній науці кримінального процесу; декларуючи зміст дослідження він послуговується незвичними (але цілком влучними) формулюваннями.

У роботі сформульовано теоретичні положення щодо процесуального статусу захисника у кримінальних провадженнях про державну зраду та обґрунтовано його загальну, спеціальну й гарантійно-компенсаторну складові. Доведено, що у справах цієї категорії захисник виконує не лише традиційну функцію представництва інтересів підозрюваного або обвинуваченого, а й функцію процесуального компенсатора, спрямовану на врівноваження фактичної доказової та інформаційної переваги сторони обвинувачення.

Уточнено співвідношення понять захисту у кримінальному провадженні та функції захисту. Захист у кримінальному провадженні визначено як систему правових гарантій, процесуальних засобів та діяльності уповноважених суб'єктів, спрямованих на забезпечення прав особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування. Функцію захисту охарактеризовано як самостійний напрям кримінальної процесуальної діяльності сторони захисту, змістом якого є спростування підозри чи обвинувачення, встановлення виправдувальних або пом'якшуючих обставин, перевірка доказів та забезпечення дотримання прав людини.

Комплексно обґрунтовано криміналістичні засади реалізації функції захисту у кримінальних провадженнях про державну зраду. Доведено, що ефективна діяльність захисника у справах цієї категорії передбачає не лише використання процесуальних засобів захисту, а й застосування криміналістичних рекомендацій щодо висунення та перевірки захисних версій, аналізу доказів, оцінки їх допустимості та достовірності, роботи з цифровими доказами, результатами негласних слідчих (розшукових) дій та матеріалами з обмеженим доступом.

Досліджено особливості участі захисника на стадії досудового розслідування. Розкрито специфіку діяльності захисника під час повідомлення про підозру, затримання, застосування запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження. Обґрунтовано необхідність розмежування формальної та фактичної підозри, а також доцільність забезпечення

права на захист із моменту фактичного кримінального переслідування особи. Встановлено, що повідомлення про підозру у справах про державну зраду повинно відповідати підвищеним вимогам щодо конкретизації фактичних обставин і змісту обвинувачення.

Значну увагу приділено участі захисника під час проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та роботі з доказами. Обґрунтовано необхідність посилення процесуальних гарантій сторони захисту щодо перевірки законності отримання доказів, результатів негласних слідчих (розшукових) дій, цифрових даних та матеріалів контррозвідувальної діяльності. Запропоновано модель триступеневої перевірки результатів негласних слідчих (розшукових) дій, яка включає правовий, технічний та змістовий рівні аналізу.

Досліджено особливості реалізації функції захисту під час судового провадження. Встановлено, що підготовче судове провадження має виконувати самостійну гарантійну функцію та виступати процесуальним фільтром між досудовим розслідуванням і судовим розглядом. Розкрито особливості діяльності захисника під час судового розгляду, участі в дослідженні доказів, допиті свідків, аналізі висновків експертів, використанні спеціальних знань, роботі з цифровими доказами та реалізації права на судові дебати.

Особливу увагу приділено питанням допустимості доказів, процесуальної доброчесності доказування, використанню результатів негласних слідчих (розшукових) дій, цифрових доказів, застосуванню спеціального кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого, а також міжнародним стандартам права на захист. Обґрунтовано доцільність застосування концепції процесуальної доброчесності доказування як критерію оцінки законності та справедливості кримінального провадження.

Досліджено участь захисника в апеляційному, касаційному та екстраординарному перегляді судових рішень. Доведено, що стадії перегляду судових рішень виконують гарантійну, контрольну та правовідновлювальну функції, забезпечуючи виправлення судових помилок, перевірку законності доказування та формування єдності судової практики. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів перегляду вироків, ухвалених у порядку спеціального кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого.

За результатами дослідження сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування. Запропоновано нормативно уточнити момент виникнення права на захист, удосконалити порядок доступу захисника до матеріалів, що містять державну таємницю, розширити процесуальні можливості сторони захисту щодо збирання доказів, запровадити додаткові гарантії перевірки результатів негласних слідчих (розшукових) дій, удосконалити порядок спеціального кримінального провадження та посилити судовий контроль за обмеженням процесуальних прав сторони захисту.

Сформульовані дисертантом висновки до розділів наукової роботи та загальні висновки дисертації у своїй більшості є переконливими.

Оформлення дисертації повним обсягом відповідає Вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження О. А. Байдика, його наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення забезпечення та ефективної реалізації захисту у кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України, необхідно зазначити, що наукова розробка не позбавлена окремих положень, які мають дискусійний характер чи викликають певні питання та вимагають додаткової аргументації в процесі захисту.

1. Аналіз сучасних правових позицій Верховного суду дозволяє стверджувати, що стратегія захисту, заснована на відшуканні підстав для визнання доказів недопустимими, акцентуванні на порушенні належної правової процедури й недотриманні стандарту доведення поза розумним сумнівом сьогодні є малоефективною. Особливо яскраво це видно на прикладі кримінальних проваджень щодо державної зради. Виправдувальні вироки у цій категорії справ є поодинокими, вимірюючись буквально одиницями за роки повномасштабної війни. Рішення судів першої інстанції щодо виправдання обвинувачених за ч. 2 ст. 111 КК України, як правило, скасовуються апеляційними судами та касаційним кримінальним судом. Тому поряд з розробкою фундаментальних основ формування адвокатом захисних версій, спростування версій сторони обвинувачення та контролю за дотриманням положень КПК України слідчим й прокурором, авторові доцільно було б приділити увагу й стратегії захисту, що передбачає щире каяття, визнання вини, активне сприяння досудовому розслідуванню та спрямовані на:

- призначення судом покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті ч. 2 ст. 111 КК України, переходу до іншого, більш м'якого виду основного покарання за це кримінальне правопорушення (ст. 69 КК України), звільнення від його відбування з випробуванням (ст.ст.75, 79 КК України);

- мінімізації ризиків призначення судом покарання у вигляді довічного позбавлення волі;

- зміну кваліфікації кримінального правопорушення слідчим, прокурором, судом на менш тяжкий злочин та ін.

2. На сторінці 18 дисертації автором задекларовано мету дослідження (*розроблення цілісної теоретико-правової, кримінально-процесуальної та криміналістичної концепції реалізації процесуального статусу і функції захисту в кримінальних провадженнях про державну зраду, виявлення проблем правового регулювання та правозастосовної практики, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України*). Досягнення цієї мети, в числі іншого, вимагає наукового аналізу сучасних правових позицій касаційного кримінального суду. Проте у списку використаних джерел зазначено лише шість рішень Верховного Суду (джерела 185, 186, 188–191). Тільки два з цих рішень ухвалено у кримінальних провадженнях за обвинуваченням осіб у вчиненні злочинів, передбачених ст. 111 КК України.

3. На сторінці 134 дисертації, у висновках до другого розділу, автор зазначає, що ним обґрунтовано, що тяжкість інкримінованого кримінального правопорушення не може автоматично виправдовувати застосування

найсуворіших запобіжних заходів без належного доведення конкретних процесуальних ризиків. На сторінці 212 у висновку № 5 дисертант стверджує, що ним доведено, що тяжкість інкримінованого злочину не може бути самостійною підставою для застосування найсуворіших заходів процесуального примусу. Фактично і у першому і другому випадку викладено загальновизнані, усталені позиції ЄСПЛ, які вже тривалий час використовуються в Україні судами усіх інстанцій у кримінальних провадженнях будь яких категорій та не потребують наукового обґрунтування чи доведення.

4. Підрозділ 2.3 дисертації має назву **«Участь захисника в слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) діях і забезпеченні доступу до матеріалів, що містять державну таємницю»**. Водночас КПК України не передбачає участі сторони захисту у проведенні НСРД. Та й сам здобувач на сторінці 120 стверджує: *«Захисник не бере участі в проведенні НСРД, не може впливати на їх перебіг у реальному часі, не знає повного контексту отриманої інформації, а доступ до матеріалів отримує лише після їх відкриття, розсекречення або долучення до провадження»*. Тому під час прилюдного захисту дисертанту бажано було б роз'яснити та обґрунтувати свою позицію відносно можливості, доцільності та правових підстав участі захисника у проведенні НСРД, а також щодо необхідності внесення відповідних змін до законодавства.

Втім, висловлені зауваження відбивають суб'єктивне бачення рецензента, мають дискусійний характер та не впливають на позитивну оцінку проведеного дослідження. Це дозволяє стверджувати, що здобувачем проведено і подано до захисту завершене наукове дослідження, яке виконано на актуальну тему, містить сукупність нових науково обґрунтованих висновків, положень і пропозицій, та може бути оцінено як вирішення важливого наукового завдання у сфері забезпечення допустимості доказів, отриманих за результатами втручання у приватне спілкування.

ВИСНОВОК

1. Дисертація Байдика О. А. на тему **«Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду»** є звершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, у якій отримано нові науковообґрунтовані результати, що у сукупності вирішують конкретну наукову проблему розроблення цілісної теоретико-правової, кримінально-процесуальної та криміналістичної концепції реалізації процесуального статусу і функції захисту в кримінальних провадженнях про державну зраду, виявлення проблем правового регулювання та правозастосовної практики, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування з метою підвищення ефективності реалізації права на захист у провадженнях цієї категорії. Дана робота є вагомим внеском у теорію права та кримінального процесу, закладає фундамент вдосконалення правового регулювання цієї сфери. Дисертація має практичне значення для забезпечення законності та підвищення ефективності здійснення захисту у кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України.

2. Дисертація Байдика О. А. на тему «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України 12.01.2017 № 40, а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 а її автор, Байдик Олександр Анатолійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

**провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**



Михайло ГРІБОВ